

Et godt samspill

En guide om
samspillsstrategier

Dette er en samspillsguide om hva som kjennetegner
et godt samspill med personer som har alvorlig eller
dyp utviklingshemning

 ELDORADO

Samspillsguiden inneholder tre deler:

- 1 Et godt samspill
Avsnittet handler om hva som kjennetegner et godt samspill. Her forteller vi kort hva alvorlig og dyp utviklingshemning innebærer, at vi kan lære av det tidlige samspillet med små barn, om hvordan vi møter personen og at vi som er rundt personen har ansvar for det gode samspillet.
- 2 Pilotvurdering av samspillsguiden
Deltagere som har brukt samspillsguiden forteller om sine erfaringer.
- 3 Samspillsguide med refleksjonsmateriell
Et praktisk verktøy som kan brukes til å forberede og å vurdere samspillet dere skal ha.

Til samspillsguiden finnes en film. Denne guiden og filmen er et kursmateriale til deg som vil skape bedre samspill med personer som har alvorlig eller dyp utviklingshemning.

På guidens bakside finner du lenke til filmen med mer.

Referanser

- » Arthur, M. (2004). Patterns amongst behavior states, socio communicative, and activity variables in educational programs for students with profound and multiple disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 16, 125–149.
- » Hundeide, K. (2009). *Vägledande samspel i praktiken: genomförande av ICDP-programmet*. Värnamo: ICDP.
- » Koski, K., Martikainen, K., Burakoff, K., & Launonen, K. (2010). Staff members' understandings about communication with individuals who have multiple learning disabilities: A case of Finnish OIVA communication training. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 35(4), 279-289.
- » Thunberg, G., Carlstrand, A., Claesson, B. & Rensfeldt Flink, A. (2011). *Kom Igång – en föräldrakurs om kommunikation och kommunikationsstöd*. Vänersborg: Västra Götalandsregionen.
- » Stern, D. (2010). *Forms of Vitality*. Oxford University Press.

Et godt samspill

Samspill med andre er helt grunnleggende for oss mennesker. Fra fødselen av og i mange år framover er vi helt avhengige av andre. Denne samspillsguiden handler om hva som kjennetegner et godt samspill med personer som har alvorlig eller dyp utviklingshemning.

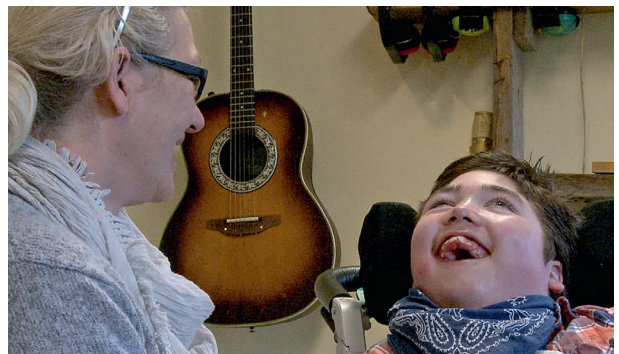
Samspill for økt livskvalitet

Personer med en alvorlig eller dyp utviklingshemning (UH) trenger støttende relasjoner for å dekke hverdagslige behov, men også for å kunne uttrykke sine ønsker, sin vilje og personlighet. Noen personer tar få initiativ til samspill. Samtidig har forskning vist at samspill er viktig og bidrar til økt våkenhet, engasjement og livskvalitet.

Viktig med lydhøre omgivelser

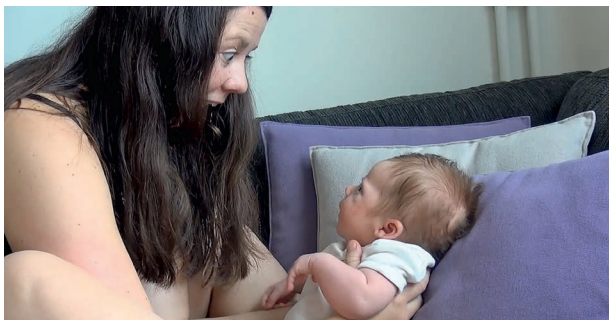
Personer som har en alvorlig eller dyp UH har en konkret virkelighetsoppfatning. Det innebærer at personen opplever, gjenkjenner og handler i nuet. Den som har alvorlig eller dyp UH har som regel ikke verbalt språk. Fordi personens ikke-verbale kommunikative signaler kan være svært subtile, er det viktig at omgivelsene er lydhøre og oppmerksomme. Signalene kan handle om et blick, at pusten forandres eller et smil.

Svarene som gis i samspillet kan også være forsinket. Kommunikative signaler kan også se forskjellige ut ved ulike anledninger og i ulike situasjoner. Ved å ta utgangspunkt i personens interesser og det han/hun er opptatt av i øyeblikket, skapes forutsetninger for å dele oppmerksomhet og for samspill. Ved at nærperso-
ner i omgivelsene imiterer og besvarer initiativ, skapes forutsetninger for at personen kan forstå at han/hun kan påvirke omgivelsene og gjøre tilsiktede valg.

Det er du og jeg nå.
Ingenting annet.

Respektfullt møte

For å forstå og lære om det gode samspillet kan det være nyttig å se på hva vi gjør med vår kommunikasjon når vi samspiller med et lite barn. Mange av strategiene vi bruker i det samspillet er nyttige selv når de vi møter er personer med alvorlig eller dyp UH. Samtidig er det viktig at vi møter hvert individ respektfullt med hensyn til personens alder og livserfaring.

I samspill med et lite barn, tilpasser vi vår kommunikasjon på flere ulike måter. En viktig del i det tidlige samspillet er at vi er oppmerksomme på barnet og leser av de små, små signalene barnet gir ifra seg. Eksempler på dette kan være forandringer i pust, ulike lyder barnet lager, hva barnet fester blikket på og så videre. Vi tolker dette som kommunikasjon selv om det kanskje ikke alltid er bevisste kommunikative signaler fra barnets side.

Ved at barnet konsekvent blir besvart av sine omgivelser, tenker man seg at barnet etter hvert får erfaringer som gjør at det forstår at det kan påvirke sine omgivelser. De ubevisste signalene blir på denne måten gradvis bevisste og tydelige.

Funksjonsnedsettelse påvirker samspillet

Thunberg med flere (2011) skriver i sin bok "Kom i igang – et foreldrekurs om kommunikasjonsstøtte" at dette samspillsmønsteret kan påvirkes av om personen har en funksjonsnedsettelse. En funksjonsnedsettelse kan for eksempel gjøre at personen er svakere, langsommere eller har mer utydelige signaler enn andre. Det kan føre til at samspillspartneren samspiller mindre, er mindre oppmerksom, er mer dirigerende og tilpasser seg mindre i sin kommunikasjon.

Dette er noe som ofte skjer helt ubevisst, men som kan resultere i en negativ spiral når det gjelder kommunikasjon og samspill. Noen personer med alvorlig eller dyp UH tar få egne, spontane initiativ til samspill. Derfor ligger mye av ansvaret på oss som har med personen å gjøre. Forskning har vist at sosial interaksjon er svært viktig for gruppen og bidrar til økt våkenhet, engasjement og livskvalitet (Arthur, 2004).

Ha tålmodighet – responsen kan drøye

Om en person lever «her og nå» må vi være «her og nå» i vårt møte. Vi må forsøke å tre inn i personens verden; se, høre og fange inn hva som i øyeblikket fanger personens fokus. Vi må bevisst vise med kropp, mimikk, blikk og stemme at vi forventer oss kommunikasjon – at vi forventer at personen skal signalisere eller gjøre noe og deretter vente. Her er det viktig å ha tålmodighet ettersom responsen kan drøye lenger enn man tror. Når personen responderer, uansett om det er bevisst eller ubevisst, er det viktig at vi tolker det som kommunikasjon og gir personen bekreftelse. Å bli tolket og bekreftet er viktig for at kommunikasjonen og samspillet skal etableres.

Pilotutprøving av samspillsguiden

Gjennom våren og sommeren 2015 ble det gjennomført en pilotstudie sammen med 11 personer. Disse var foreldre eller omsorgspersonale til en person med alvorlig eller dyp utviklingshemning. De hadde meldt sin interesse for å prøve samspillsguiden på ressurscenteret Eldorado.

Slik foregikk utprøvingen

Innledningsvis ble deltagerne invitert til en teoretisk gjennomgang av hva man ut fra erfaring og forskning vet om betydningen av samspill for målgruppen, og hvordan slikt samspill kan støttes. Deretter ble deltagerne bedt om å benytte samspillsguiden under fire besøk på Eldorado sammen med personen med funksjonsnedsettelse.

Personalet på Eldorado var som vanlig tilgjengelig som diskusjonspartnere eller som støtte i ulike aktiviteter, eksempelvis musikkaktiviteter, - som kunne utformes etter deltagerens ønsker og tilpasses personens ressurser og interesser.

Deretter ble det gjennomført evaluerende fokusgruppeintervjuer. Vi var interessert i å finne ut om deltagerne opplevde at guiden var anvendbar i samspillet med personen, og i så fall, på hvilken måte.

Følgende fem temaer kunne identifiseres ut fra fokusgruppeintervjuene:

1 Betydningen av å bestemme faste tider der sosialt samspill får stå i sentrum

Flere deltagere uttrykte at det i hverdagen er så mye som skal gjøres; Matlaging, renhold, forflytninger og omsorg. For dem som arbeider i omsorgsboliger, dagsenter eller skoler er det også mange andre personers behov det skal tas hensyn til. Alt dette ble sett på som faktorer som kunne påvirke mulighetene for et godt samspill i hverdagen. I prosjektet ble derfor viktigheten av å «komme i gang» og virkelig tidfeste tid for samspill tydelig.

Videre ble det også trukket fram at dette kanskje er ekstra viktig for den aktuelle målgruppen fordi de ofte behøver god tid før de selv blir aktive, og fordi de sjeldnere tar egne initiativ til sosialt samspill. Å ha nok tid, og det å vite at nå er det «meg og deg, her og nå» løftes fram av flere deltagere som svært viktig for samspillet kvaliteten.

– Det er så mye rundtomkring, man rekker jo liksom ikke. Det er jo slik i hverdagen.

– Det er du og jeg nå. Ingenting annet.

2 Økt bevissthet og reflekterende praksis

Flere deltagere ga uttrykk for at virksomhetene de jobbet i hadde innarbeidet rutiner og arbeidsmåter som de arbeidet etter, og som man ikke alltid reflekterte så mye over. Deltagerne i prosjektet holdt fram at de ofte gjorde ting bra, men at det også var muligheter for å utvikle sin måte å skape sosiale relasjoner med personene man arbeidet med. I begge tilfellene ble det gitt uttrykk for at det var bra å bli seg bevisst på hvorfor man gjør som man gjør.

En deltager løftet særskilt fram at det var positivt at man ikke ble «trenet» av personalet på Eldorado. Man fikk arbeide med samspillsguiden på sin egen måte og ble på denne måten tryggere i sitt samspill enn om det hadde handlet om å «prestere» eller vise seg dyktig. Å utvikle seg innen området sosialt samspill er ikke som å lære seg et nytt språk eller lære seg å spille et instrument; det noe vi har i oss som det handler om å bli bevisst på.

– Jeg tror i alle fall at i min personalgruppe så behøver vi å blir mer bevisste om hva vi gjør og hva vi ikke gjør, hvordan vi møter våre brukere.

– Det har hendt at man har glemt hvorfor, det er bare slik man gjør det.

3 Ett språk for profesjonell utvikling

Flere deltagere løftet fram at samspillsguiden også ble benyttet utenfor Eldorado, som et grunnlag for diskusjoner på egen arbeidsplass. Det ble pekt på at sosialt samspill lett kan bli vakt og nedprioritert når ting planlegges, men at guiden kunne være til hjelp og støtte i dette arbeidet. Det ble kommentert at guiden hadde tydelig språk og form og at den var tydelig i hva man mente med samspill og hvorfor det var viktig. Guidens ulike tema kunne støtte oppunder et profesjonelt språk om sosialt samspill.

– Jeg tar det vel med meg hjem til hjemmemiljøet, altså også til assistenter, til assistentgruppen.

– Jeg trengte noen som kunne hjelpe meg med å oppfatte de spørsmålene som sto her på riktig måte.

Blant foreldrene som deltok løftes det fram at materialet kunne anvendes som arbeidsmateriell med barnets assistenter for å tydeliggjøre hva man mener med sosialt samspill. I diskusjonen framkom også behovet for støtte av noen på Eldorado for virkelig å forstå innholdet i spørsmålene. Det kan tolkes som at samspillsguiden formodentlig ikke står helt på «egne ben», men at det er behov for å diskutere innhold for å se parallellene til sin egen praksis.

Det er viktig å poengtere at arbeidet med guiden ikke skjedde i direkte arbeide med personer med alvorlig eller dyp UH, men med viktige støttepersoner i omgivelsene.

Under prosjektiden ble deltagerne invitert til Eldorado et antall ganger, iblant uten og iblant sammen med den personen med funksjonsnedsettelse som man siden samspilte med.

4 Aktivitet som støtte for samspill

Flere deltagere løftet fram betydningen av en meningsfull og motiverende aktivitet som støtte for samspill. Under sine besøk på Eldorado benyttet deltagerne aktiviteter som musikk og sanserom med ballbasseng, lyd- og lyseffekter, gyngende med mer. Samtidig som disse aktivitetene ble beskrevet som støtte for interaksjonen løftes det likevel fram at det ikke er aktiviteten i seg selv som er det viktige.

Et eksempel nevnt av en deltager var at de i flere år hadde benyttet sansestimulering som aktivitet på sin egen arbeidsplass, men at kvaliteten steg dramatisk ettersom de ble mer bevisst betydningen av samspill i aktiviteten. For å si det litt krasst, så hadde man tidligere ligget og halvsøvet i «det hvite rommet» på arbeidsplassen, men den forhøyede bevisstheten om samspillet betydning gjorde at aktiviteten ble bedre. Flere deltagere løftet også spesielt fram musikkaktivitet som en særskilt støttende kontekst/aktivitet for samspill.

– Tanken er vel at det skal fungere overalt. [...] Samspillet skal jo ikke bare fungere når man sitter i ballbassenget eller lignende. Det skal jo fungere når man sitter i sofaen.

5 Lydhørhet og følelsen av utilstrekkelighet i relasjon til de små uttrykkene

Den økede bevisstheten om egen betydningen i samspillsituasjonen opplevdes av flere som motiverende og inspirerende. De fikk øye på små signaler hos personen de arbeidet med på en annen måte, og samspillet kunne utvikles til et nivå som overrasket mange. Samtidig er det slik med målgruppen at en del personer viser svært små signaler, og dessuten varierer mye i dagsform. Dette var tilfellet også i vår gruppe.

Noen deltagere ga uttrykk for følelsen av utilstrekkelighet over å ikke kunne avlese, støtte eller utvikle samspillet. Dette mente man også var en potensiell trussel mot egen motivasjonen for å anstrenge seg. Dette kunne resultere i at man i hverdagen ga opp forsøkene på å interagere, og heller brukte tiden på mer praktiske ting der resultatene var tydeligere. På denne måten er det en risiko for at en negativ spiral settes i gang når det gjelder samspill. Det løftes fram at økt bevissthet og planlagt tid for samspill kan motvirke en slik negativ utvikling.

– Jeg var en person som egentlig var litt mistenksom, men det var så kult.

– Alltså det var kjempevanskelig [...] Hun vil jo ingenting.

– Da er det en bra prestasjonsgreie, så man vet hva man skal gjøre og hva man skal ha fokus på.

Sammenfatter vi resultatene av pilotutviklingsprosjektet tyder det på at refleksjonsmalen oppfattes som anvendbar ut fra flere ulike perspektiv når det gjelder å støtte det gode samspillet sammen med personer med alvorlig eller dyp UH.

Samspillsguiden

Guiden er tenkt å kunne brukes uansett aktivitet, personens alder eller hvilken relasjon man har til personen med funksjonsnedsettelse. Den er tenkt brukt av både foreldre og personale.

I 2015 ble det utviklet en samspillsguide av Eldorado og forskere fra Gøteborgs universitet. Guidens formål er å skape en høyere bevissthet om hvordan vi som samspillspartnere kan agere for å skape så gode forutsetninger som mulig for samspill sammen med personer med alvorlig eller dyp UH.

Våre inspirasjonskilder

Foruten det tidligere nevnte foreldrekurset "Kom Igang" er vi betydelig inspirert av Modellen "Oiva" (Koski med flere, 2010) utviklet ved kommunikasjonssenter Tiko-teekki i Finland. Vi er også blitt inspirert av modellen "Veiledende samspill ICDP" (Hundeide, 2009). ICDP er et relasjons- og empatibasert program som fokuserer på det positive samspillet. Til sist har vi hentet inspirasjon fra psykologen Daniel Sterns teori om vitalitetsaffekter i samspill, det vil si den livskraft som man tar med seg inn i det gode samspillet (Stern, 2010).

Fem aspekter ved det gode samspillet

Samspillsguiden handler om hva som kjennetegner et godt samspill med personer med alvorlig intellektuell funksjonsnedsettelse. Guiden består av fem tema som alle er viktige aspekter ved det gode samspillet.

Det overgripende temaet er "Aktivitet, vitalitet og timing". Det handler om den spesifikke stemning eller energi som er utfordringen i hver aktivitet.

Dessuten finnes temaene: "Nærvær", "Vente", "Tolke og bekrefte", samt "Tilpasse uttrykksmåte". Til hvert tema er det tilhørende spørsmål.

Samspillsguiden

Samspillsguide med refleksjonsmateriale

Din rolle som samspillspartner

Spørsmålene nedenfor handler om din rolle som samspillspartner. De kan anvendes både for at du skal kunne forberede deg til en samspillssituasjon og for å vurdere samspillet etterpå.

Aktivitet, vitalitet og timing

Dette er et overgripende tema i guiden. Det som menes med dette temaet er den spesifikke stemning og energi som er utfordringen i hver aktivitet.

- » Hvordan og i hvilket tempo utføres en viss handling?
- » Hvilken følelse og rytme er det i en viss aktivitet?
- » Hvor mye liv og livskraft, - vitalitet - bidrar jeg med?

Nærvær

- » Er jeg oppmerksom?
- » Er jeg lydhør?
- » Observerer jeg det som skjer?
- » Er jeg oppmerksom på kommunikasjonsforsøk?
- » Befinner jeg meg i samme høyde som personen?
- » Befinner jeg meg ansikt mot ansikt?
- » Har jeg øyekontakt?
- » Bruker jeg berøring?
- » Deltar jeg og gjør jeg ting sammen med personen?
- » Skaper jeg forutsetninger for å få delt oppmerksomhet?

Vente

- » Våger jeg å ta pauser slik at personen kan ta initiativ til aktivitet og samspill?
- » Forventer jeg et svar? (Aktiv lytting)
- » Venter jeg tilstrekkelig lenge?
- »

Tølge og bekrefte

- » Tolker jeg personens initiativ som målrettede?
- » Svarer og bekrefter jeg handlinger, blikk og følelsesuttrykk?
- » Observerer jeg hvordan personen svarer på mine tolkninger? (Var min tolkning rett? Gjettet jeg rett?)
- » Får personen ta initiativ til aktiviteter?
- » Speiler og imiterer jeg personen?

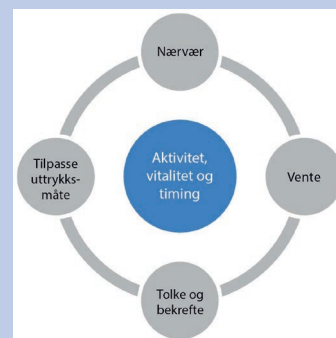
Tilpasse uttrykksmåte

- » Tilpasser jeg mine uttrykksmåter til personen? (For eksempel kroppsspråk, stemme og tempo.)
- » Forbereder jeg personen før ting skal skje?
- » Er jeg tydelig ved avslutning eller bytte av aktivitet?
- » Har jeg strategier for å lokke tilbake fokus i samspillet vårt?
- » Gjør jeg en ting om gangen?
- » Bruker jeg tilpasset alternativ og supplerende kommunikasjon? (For eksempel kroppsspråk, gester, peking, gjenstander, sanseopplevelser, tegn og bilder)

(Åsberg Johnels, Johnels & Rådenmark, 2016)

Aktivitet, vitalitet og timing

Still følgende spørsmål til deg selv.
Skriv gjerne ned dine refleksjoner.

Hvordan og i hvilket tempo utføres en viss handling?

.....

.....

.....

Hvilken følelse og rytme er det i en viss aktivitet?

.....

.....

.....

Hvor mye liv og livskraft- vitalitet – bidrar jeg med?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

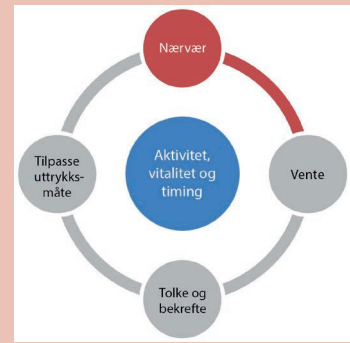
.....

.....

.....

Nærvær

Still følgende spørsmål til deg selv.
Skriv gjerne ned dine refleksjoner.

Er jeg oppmerksom?

Er jeg lydhør?

Observerer jeg det som skjer?

Er jeg oppmerksom på kommunikasjonsforsøk?

Befinner jeg meg i samme høyde som personen?

Befinner jeg meg ansikt mot ansikt?

Har jeg øyekontakt?

Bruker jeg berøring?

Deltar jeg og gjør jeg ting sammen med personen?

Skaper jeg forutsetninger for å få delt oppmerksomhet?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

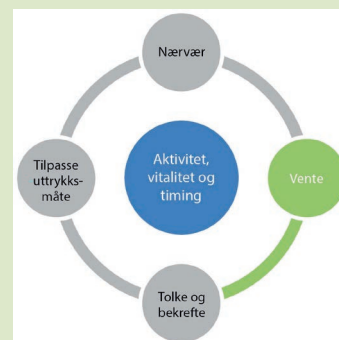
.....

.....

.....

Vente

Still følgende spørsmål til deg selv.
Skriv gjerne ned dine refleksjoner..

Våger jeg å ta pauser slik at personen kan ta initiativ til aktivitet og samspill?

.....

.....

.....

Forventer jeg et svar? (Aktiv lytting)

.....

.....

.....

Venter jeg tilstrekkelig lenge?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

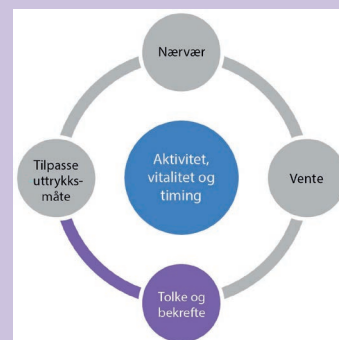
.....

.....

.....

Tolke og bekrefte

Still følgende spørsmål til deg selv.
Skriv gjerne ned dine refleksjoner.

Tolker jeg personens initiativ som målrettede?

.....

.....

Svarer og bekrefter jeg handlinger, blick og følelsesuttrykk?

.....

.....

Observerer jeg hvordan personen svarer på mine tolkninger? (Var min tolkning rett? Gjettet jeg rett?)

.....

.....

Får personen ta initiativ til aktiviteter?

.....

.....

Speiler og imiterer jeg personen?

.....

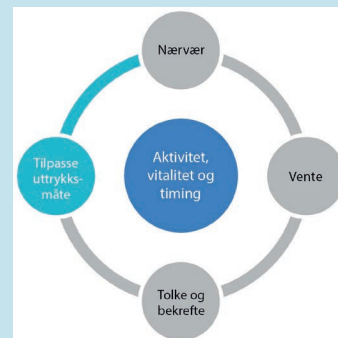
.....

.....

.....

Tilpasse uttrykksmåte

Still følgende spørsmål til deg selv.
Skriv gjerne ned dine refleksjoner.

Tilpasser jeg mine uttrykksmåter til personen? (For eksempel kroppsspråk, stemme og tempo.)

.....

Forbereder jeg personen før ting skal skje?

.....

Er jeg tydelig ved avslutning eller bytte av aktivitet?

.....

Har jeg strategier for å lokke tilbake fokus i samspillet vårt?

.....

Gjør jeg en ting om gangen?

.....

.....

Bruker jeg tilpasset alternativ og supplerende kommunikasjon?

(For eksempel kroppsspråk, gester, peking, gjenstander, sanseopplevelser, tegn og bilder)

.....

.....

.....

.....

.....

Har jeg utviklet ny strategi i arbeidet med guiden i dag?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Har jeg opplevd vanskeligheter i arbeidet med guiden i dag?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

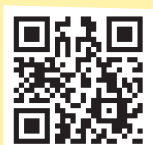
.....

Eldorado er en møteplass for aktivitet, kunnskap og kultur for personer med alvorlig intellektuell funksjonsnedsettelse i Göteborg og deres nærstående og personale.

Har du spørsmål eller ønsker du mer informasjon om samspill eller om målgruppen personer med alvorlig intellektuell funksjonsnedsettelse, kan du gå inn på Eldorados nettside. Der kan du også kan melde deg på til kurset "Et godt samspill".

Her kan du se filmen

Via QR-koden kan du hente filmen om ett godt samspill direkte till din mobil eller nettbrett.

Mer information

Webbsida www.goteborg.se/eldorado

Youtube [Ett gott samspel](#)

Facebook [Eldorado – Aktivitet, Kunnskap & Kultur](#)

Göteborg by i samarbeid med Göteborgs Universitet

GÖTEBORGS UNIVERSITET